

dédunokája is ezt a szakmát választotta. A két fiával alapított Emery Roth & Sons iroda tervezte a MetLife Building-et, a General Motors épületét és a 2001-ben terrorista támadásul esett World Trade Center egyik épületét.

A toronyházak, felhőkarcolók általában nem a legbarátságosabb lakóépületek, nem tudják azt nyújtani, amit egy kisebb lakóház. Hiányzik a tér, a kert, az otthonosság. Ezeknek az igényeknek tudott Emery Roth mesterien eleget tenni New York legvonzóbb területein, a Broadway, a Central Park, az Upper West Side vonzáskörzetében. Kertet varázsolt az emeletekre, úri pompát és kényelmet vitt a nagyvárosba. És ezek az épületek valóban gyönyörűek. Minden részletük kidolgozott, itt-ott még egy magyar motívum is felbukkan csempébe, szökőkutakba, fali díszekbe rejtve.

A ridegnek ható New Yorki felhőkarcoló-dzsungelben található egyikét gyöngyszem, aminek történetét ismerve máris barátságosabbnak látjuk ezt a futurisztikus környezetet. És mennyi olyan van még, aminek történetét nem is ismerjük...

¹ Pár évvel ezelőtt a gálszécsi helyi lapban Emery Roth-ról jelent meg cikk, aminek tartalma arra enged következtetni, hogy a falu nem igazán ismeri szülőltjét. A cikk írója a helyieket kéri, hogy ha bármit tudnának Emery itthon maradt rokonairól, azt jelezzék.

² (Cseh)Szlovákia első 10 emeletes felhőkarcolója a pozsonyi Manderlák, ez kb. 30 évvel később épült, mint a Hotel Beleclair.

³ Emery Roth Lived Here, New York Times (2014. január 24.)

A szlovákiai magyar oktatási intézmények névformái

Angyal László

Az iskolai intézmények névadása a korábbiaktól eltérve igen sokszínű. Mivel nagyon sok iskolatípus és képzési ág működik egyetlen iskolán belül, elsőrendű igény a tevékenységi ágak minél árnyaltabb és részletesebb feltüntetése, amely a neveikben is megjelenik. Az utóbbi időkben egyre hosszabb és terpeszkedőbb alakulatok jönnek létre. Kezdetben, az első helyesírási szabályok megjelenésekor az intézménynevek helyesírása problémamentes volt. Már az elején leszögezhetjük, hogy a logonimák vagy más tulajdonnévformák esetében a hivatalos forma még akkor is kötelező, ha nem felel meg a szabályzatban leírtaknak. A szlovák névtani szakirodalomban Mária Imrichová határozza meg a *logonima* terminust, és hangsúlyozza a tulajdonnévtípus jelértékét. Négy alapvető fajtáját különbözteti meg a motivációnak: jelentéstani, szóalkotási, tulajdonnévosztály-váltással keletkezett és polimotivációs. Ezenfelül egy- és többszavas intézménynevek különít el.

Ezekre a szabályokra az intézménynevek körében tapasztalható nyelvhasználati ingadozások miatt van szükség. A mindennapi életben a teljes intézménynevek helyett gyak-

ran használnak rövidebb alakokat, nemcsak a beszélt, de az írott nyelvben is. Az írásforma gyakran a közlő szándékától és a szöveg típusától is függ. Néhány intézménynév meg-egyezik a nem hivatalos elnevezéssel (*az aszódi javítóintézet, a tompa alapiskola*). Nem hivatalos említés-kor nem szükséges a nagy kezdőbetű, hivatalos formában azonban igen (*Aszódi Javítóintézet, Tompa Mihály Alapiskola*). A nagybetűs formát akkor célszerű használni, ha hangsúlyos a tulajdonnévi jellege (pl. életrajzban, munkahely megjelöléseként). Viszont: *Az aszódi javítóintézetben dolgoztam évtizedekig, mielőtt a fővárosba költöztem volna. Az írásgyakorlatban a teljes intézménynév helyett csak egy vagy több egyedítő elemét használjuk, s a típusjelölő szót vagy szavakat elhagyjuk. Az ilyen redukált neveket a teljes névformához hasonlóan írjuk: a Tintánál (a Tinta Kiadónál) jelenik meg. A személynevet tartalmazó intézményneveket rendszeresen emlegetjük és írjuk rövidebb változatban úgy, hogy a személynév első eleme és az intézménytípust jelölő szót összekapcsoljuk. Ilyen esetben a különírást felváltja a kötőjelezés, a típusjelölő elemet pedig kisbetűvel kezdjük: Károlyi István Kórház helyett Károlyi-kórház. Gyakran ingadozó írásformát eredményez a telephely megjelölése a névben. Amennyiben a telephely nem szerves része a névnek, az elől álló jelző alkalmi használatú, ezért írásban kis kezdőbetűs marad: a budapesti Károlyi Gáspár Református Egyetem, a rimaszombati Tompa Mihály Alapiskola. Az a használat is elfogadott, amikor a telephely az intézménynév mögött szerepel, vesszővel elválasztva (Károlyi Gáspár Református Egyetem, Budapest, Tompa Mihály Alapiskola, Rimaszombat). Sokszor nehéz eldönteni, hogy a telephely a név szerves része-e vagy sem (rész: Szegedi Nemzeti Színház vagy Nemzeti Színház, Szeged).*

Valamikor az intézménynevek tiszta profilúak voltak, nem úgy, mint napjainkban. Példáimat elsősorban szlovákiai magyar és magyarországi középiskolák névanyagából meríttem. Előre leszögezhetjük, hogy

El Dorado

a szlovákiai oktatási intézménynevek zöme hivatalos formájukban szlovák nyelven használatosak, de a sajtóban, a mindennapi használatban elterjedtek a magyar formák is. Természetesen a két nyelv együttes használata is előfordul a hivatalos érintkezésben: *Základná škola Mihály Tompu – Tompa Mihály Alapiskola, Rimavská Sobota*. A mai intézménynevek igyekeznek minél pontosabban tükrözni a képzési kínálatot, ezért is jönnek létre a már említett többszavas, összetett alakulatok (*Stromfeld Aurél Gépipari, Építőipari és Informatikai Szakközépiskola*). Azt is megfigyelhetjük, hogy – ellentétben a magyarországi írás-gyakorlattal – Szlovákiában egyszerűbb, kevésbé bonyolult formák használatosak: *Nagyboldogasszony Egyházi Alapiskola és Gimnázium, Fegyverneki Ferenc Közös Igazgatású Katolikus Iskola – Ipolyság*). A hat szótagnál hosszabb szóösszetételeket kötőjellel tagoljuk: *Vendéglátó-ipari Szakközépiskola*. Az iménti szabálykövető példa ellenére gyakori az ilyen szavak kötőjel nélküli egybeírása intézményneveinkben. Az egybetartozó alak megbontása logikátlan alakulatokat eredményezne (*szak-középiszkolai, szakközép-iskolai*). Nem ritka az iskolák névadásában csak a típusjelölő elem szerepeltetése: *Szakközépiszkola*. Az ilyen példák a szlovákiai gyakorlatra különösen jellemzők. Az efféle névadási aktusban elhagyják a képzést vagy oktatási formát jelölő részt, csak a típusjelölés funkciója marad meg. Ezzel szemben Magyarországon sokféle névszerkezeti típust különböztetnek meg. Vannak olyan nevek, amelyek több nevelési-oktatási szintet foglalnak magukban: *Eszterházy Károly Főiskola Gyakorló Általános Iskola*. Zimányi Árpád, a jelenkor nyelv művelésének ismert szakemberre kiküszöbölendőnek tartja az efféle formákat, hiszen a hivatalos iratokban, bizonyítványokban, névjegyeken praktikus szempontokra is gondolni kell. Arra is találunk példát, amikor a hivatalos névforma tartalmazza a település vagy az utca nevét (*Ifjúság Utcai Alapiskola, Füle*). Más típust jelölnek azok a megnevezések, amelyek valamilyen speciális képzést jelölnek, és szóhasználatukat tekintve egyedinek mondhatók: *Szondi György Szakközépiszkola, Szakiskola és Speciális Szakiskola*. A *humán* többszófajúságából adódik a következő eldöntendő szintaktikai helyzet: *Selye János Humán*

Gimnázium vagy *Selye János Humán-gimnázium*? A Magyar helyesírási szótár inkább az előbbit fogadja el. A számmal jelölt intézménynevek sem alkotnak problémamentes együtttest: *II. Sz. Általános Iskola*. Ma már inkább személynév helyettesíti a számmal való jelölést: *Szombathy Viktor Magyar Tanítási Nyelvű Alapiskola*. Manapság viszont más miatt kezdődhet számjeggyel az intézménynév (*II. Rákóczi György Gimnázium*). Az iménti példában a számjegy a személynév részét képezi, nem pedig az intézménynevet. Előfordulnak olyan példák is, amelyekben csupa nagybetűs írásmód szerepel: *IPARI Szakközépiszkola-Kassa*. Nagykötőjeles az írásmód akkor, amikor két iskola összevonását a névben is tükrözni akarják: *Ferenczy-Tompa Alapiskola* (megj. az utóbbi példa nem használatos, helyette a *Tompa Mihály Alapiskola* forma került a használatba, de az intézmény a *Ferenczy István Magyar Tanítási Nyelvű Alapiskola* és a *Tompa Mihály Alapiskola* összevonásából keletkezett). Bevett gyakorlat, hogy a két tannyelvű oktatási intézmények nevében a két *tannyelvű* alakulatot egybeírják (*Ganz Ábrahám Kéttenyelvű Gyakorló Szakközépiszkola és Szakiskola*). A helyesírási megingást kiküszöbölheti a hosszabb változat: *Ganz Ábrahám Két Tanítási Nyelvű Gyakorló Szakközépiszkola és Szakiskola*. Ha az intézménynév nevében szerepel az évfolyamok száma is, akkor a különírt forma a helyes: *Balassi Bálint Nyolc Évfolyamos Gimnázium*. Helyette hivatalosan is az egybeírt formát találtam meg (*Balassi Bálint Nyolcévfolyamos Gimnázium*). A szlovákiai iskolai névformák esetében élesen szembeűnik egy ismert szóképzési elem is (*alapiskola* – általános iskola). A nyelv művelők sem bélyegzik meg, a szlovákiai magyar beszélőközösségekben normatívnak tekinthető. Egyetértünk Lanstyák István és Szabó Mihály Gizella azon felvetésével, hogy mivel ezek a szóképzési elemek megfelelnek a standard követelményeinek, formális beszédhelyzetekben használatosak, ott a helyük a Magyar értelmező szótárban (ÉKsz.). Általános közkíváncs, hogy ez a szótár az egyetemese magyar nyelv értelmező kéziszótára legyen. Az iskolák számbavételekor a névadási sokszínűség mellett nem feledkezhetünk meg a Helyesírási Kéziszótárban (szerk. Deme-Fábián) és a Magyar Helyesírási Szótárban (1999) rögzít-

tett általánosiskola-avatás, általános iskolai atlasz, általános iskolai tanuló, általános iskolás alakokról sem, hiszen ezek is részét képezik helyesírásunknak.

Végezetül szeretnék a helyes útra téríteni egy manapság napirenden tapasztalt helyesírási következtelenséget, nevezetesen az iskolai osztályok jelölését. Pedagógiai gyakorlatom során lépten-nyomon találkozom ezek helytelen formáival. A további ingadozások elkerülése végett utószóként leszögezném, hogy az általános iskolai osztályokat arab számmal, a középiskolaiakat pedig római számmal szokás jelölni. Párhuzamos általános iskolai osztályok esetében kis *a, b, c* betűt írunk az arab szám után, a középiskolai osztályokat pedig nagy *A, B, C* betűvel jelöljük. A Helyesírási kéziszótár szójegyzékében szintén ennek megfelelő példákat találhatunk: *2.a* vagy *2/a* (az általános iskolában), illetve *II.A* vagy *II/A* (a középiskolában). Ha ez a gyakorlat megszilárdul és következetessé válik a jelzett formájú megkülönböztető jelölés, akkor pl. a *IV.A–IV/A* osztályos tanuló formát látva mindenki azonnal tudni fogja, hogy a szóban forgó tanuló nem általános, hanem középiskolás.

A kétségek eloszlatása végett még egy példa: a német *Schuljahr* összetétel fordításaként terjedt el a nyelvújítás korában az *iskolaév* (egybeírva). Régebbi nyelv művelőink hibáztatták ezt a szófordulatot, s csak az *-i* képzős *iskolai év* használatát fogadták el. Ma már nem kifogásoljuk az *iskolaév* összetett szót sem, mert jól beleillik a jelöletlen határozós és jelzős összetételeink sorába. A szintén német mintájú *iskolakönyv* (vö. *Schulbuch*) viszont kiveszőben van. A ragos alakok különbözősége pedig jelentéskülönbséget feltételez. Például: a tanköteles gyermek *iskolába* jár, a felnőtteket pedig *iskolára*, azaz hosszabb ideig tartó rendszeres tanfolyamra küldik.

Értekezésünket azzal zárhatjuk, hogy leszögezhetjük: az iskolák névadása nagyon sokrétű. A szlovákiai gyakorlat sok esetben igazodik a magyarországihoz, de sok esetben eltér attól. Viszont a nevek megálmódóinak a tevékenységi kör minél pontosabb feltüntetése mellett praktikus, de még inkább helyesírási szempontokat is követniük kellene. Ez a szlovákiai magyar névhasználatban föltöbbé igaz.